תנו רבנן [א]הרואה חמה בתקופתה לבנה [א] בגבורתה וכוכבים במסילותם ומזלות כסדרן אומר ברוך עושה בראשית °ואימת הוי אמר אביי כל כ"ח שנין והדר מחזור ונפלה תקופת ניסן בשבתאי באורתא דתלת נגהי ארבע: ר' יהודה אומר הרואה הים וכו': לפרקים עד כמה אמר רמי בר אבא א"ר יצחק [ב]עד שלשים יום ואמר רמי בר אבא א"ר יצחק הרואה פרת אגשרא דבבל אומר ברוך עושה בראשית [ג]והאידנא דשניוה פרסאי מבי שבור ולעיל רב יוסף אמר מאיהי דקירא ולעיל ואמר רמי בר אבא הרואה דגלת אגשרא דשביסתנא אומר ברוך עושה בראשית מאי [ד]חדקל א"ר אשי שמימיו חדין וקלין מאי [א]פרת שמימיו פרין ורבין ואמר רבא האי דחריפי בני מחוזא משום דשתו מיא דדגלת האי דגיחורי משום דמשמשי ביממא והאי דניידי עינייהו משום דדיירו בבית אפל: על הגשמים כו': ועל הגשמים הטוב והמטיב מברך [ב]והא"ר אבהו ואמרי לה במתניתא תנא [ד]מאימתי מברכין על הגשמים משיצא חתן לקראת כלה מאי מברכין אמר רב יהודה [ה]מודים אנחנו לך על כל טפה וטפה שהורדת לנו ורבי יוחנן מסיים בה הכי אילו פינו מלא שירה כים וכו' אין אנו מספיקין להודות לך ה' אלהינו עד תשתחוה [ב] בא"י רוב ההודאות ולא כל ההודאות אמר רבא אימא האל ההודאות א"ר פפא הלכך [ו]נימרינהו לתרוייהו רוב ההודאות והאל ההודאות ואלא קשיא ל"ק הא דשמע משמע הא דחזא מחזי דשמע משמע היינו בשורות טובות ותנן על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב אלא אידי ואידי דחזי מחזי ולא קשיא הא דאתא פורתא הא דאתא טובא ואב"א הא והא דאתא טובא ולא קשיא [ז]הא דאית ליה ארעא הא דלית ליה ארעא אית ליה ארעא הטוב והמטיב מברך והא [ג](תנן) בנה בית חדש וקנה כלים חדשים אומר ברוך שהחיינו והגיענו לזמן הזה [ג] שלו ושל אחרים אומר הטוב והמטיב לא קשיא [ח]הא דאית ליה שותפות הא דלית ליה שותפות והתניא [ט]קצרו של דבר על שלו הוא אומר ברוך שהחיינו וקיימנו על שלו ועל של חבירו אומר ברוך הטוב והמטיב וכל היכא דלית לאחרינא בהדיה לא מברך הטוב והמטיב והתניא אמרו ליה [י]ילדה אשתו זכר אומר ברוך הטוב והמטיב התם נמי דאיכא אשתו בהדיה דניחא לה בזכר ת"ש [כ]מת אביו והוא יורשו בתחלה אומר ברוך דיין האמת ולבסוף הוא אומר ברוך הטוב והמטיב התם נמי דאיכא אחי דקא ירתי בהדיה ת"ש [ד]שינוי יין א"צ לברך [ל]שינוי מקום צריך לברך וא"ר יוסף בר אבא א"ר יוחנן [מ]אע"פ שאמרו שינוי יין א"צ לברך אבל אומר ברוך הטוב והמטיב התם נמי [נ]דאיכא בני חבורה דשתו בהדיה: [ס]בנה בית חדש וקנה כלים חדשים וכו': א"ר הונא לא שנו אלא שאין לו כיוצא בהן אבל יש לו כיוצא בהן א"צ לברך ור' יוחנן אמר [ע]אפילו יש לו כיוצא בהן צריך לברך

מכלל

הטוב והמטיב. אבל אשינוי לחם ואשינוי בשר אין מברכין הטוב והמטיב דדווקא אין דאית ביה תרתי דסעיד ומשמח מברכין הטוב והמטיב אבל בשר ולחם לא ופרשב"ם בערבי פסחים (דף קא. ושם) דדווקא כשהאחרון משובח מברכים הטוב והמטיב אבל בכיוצא בו לא [ט]אך בירושלמי[א] דכילד מברכין א"ר אבא בר רב הונא צריך לברך על יין חדש ויש שינוי יין א"צ לברך שינוי מקום צריך לברך היסח הדעת כשינוי מקום משמע דווקא כשהאחרון ישן דעדיף טפי ור"ת פי' דאפי' אין האחרון משיב רק שלא ישתנה לגריעותא יותר מלאי (א) ומסיים בה רבי על כל חבית וחבית שהיה פותח היה מברך הטוב והמטיב ומשמע דלא קפיד אם האחרון משובח אם לאו אע"ג דישן איזכר בסוף מ"מ נימא דרבי פליג עליה ולפרשב"ם יעמידנה להך דרבי במסופק אם האחרון טוב ומספק היה מברך על כל אחד שמא משובח הוא אך ר"ת מפרש דעובדא דרבי בא לחלק[ב] כלפי' וי"מ דההוא דחדש וישן מיירי בברכת בורא פרי הגפן דומיא דשינוי מקום דבתר הכי אבל לא מלינו כן בגמרא שלנו:

התם דאיכא בני חבורה דשתו בהדיה. וה"ה אם אשתו ובניו עמו אבל יחיד לא ואפילו שהחיינו אין מברך יחיד על שינוי יין דלא אשכחן יחיד שמברך שהחיינו רק אחדתא וכן כל פרי חדש כשאוכלו מברך שהחיינו כדאמרינן בסוף בכל מערבין[ג] (עירובין מ:): **ורבי** יוחנן אמר אפי' קנה כיוצא בהם. והלכתא כר' יוחנן אליבא דלישנא בתרא אפילו קנה והדר קנה שהיו לו כלים חדשים כיוצא באלו צריך לברך דקי"ל כרבי יוחנן לגבי דרב מכ"ש לגבי רב[י] הלכתא כוותיה ואומר ר"י דוקא בבגדים חשובים דומיא דבית חדש נקט כלים חדשים אבל שאינם חשובין כ"כ כמו מנעלים ואנפליאות וחלוק וכיוצא בהן אין צריך לברך בירושלמי א"ר חייא בר אבא לא סוף דברים חדשים אלא אפי' שחקים כאילו חדשים הן ר' יעקב בשם רבי חייא בר אבא אמר קנה אומר שהחיינו ניתן לו אומר הטוב והמטיב לבש בגדים אומר מלביש ערומים ול"ע בגמרא שלנו דלא אשכחן הטוב והמטיב אלא בדאיכא אחרינא בהדיה:

אשר

בתקופתה. מקום שהיא חוזרת שם לתחלת היקפה היא שעת תליית המאורות ומאז התחילה להקיף ולשמש: **אימת הוי.** אחמה בתקופתה קאי: **כל כ"ח שנים.** של תקופת ניסן [ה]שבסוף כ"ח כשחוזר מחזור גדול של חמה להיות תקופה נופלת בשעת תליית המאורות בשבתאי היא שעה תחלת ליל ד': **באורתא דתלת נגהי ד'.** שהעריב שמשו של ג' בשבת ויתחיל ליל ד': **נגהי.** ליל כדאמר בפסחים בשמעתא קמייתא (דף ג.) דאיכא דוכתא דקרו ללילא נגהי: [ו]**שבתאי.** שם שעה ראשונה של ליל ד' שבאותה שעה נתלו מאורות ושבע שעות הן וחוזרות חלילה שצ"ם חנכ"ל תמלא בהקף סדרן של עולם סימני שעות תחלת הלילות כלנ"ש חלי"ם. מולאי שבת כוכב. תחלת ליל ב' לדק. תחלת ליל ג' נוגה. תחלת ליל רביעי שבתאי. תחלת ליל ה' חמה. תחלת ליל ששי לבנה. תחלת ליל שבת מאדים. וסדר תחלת הימים כעלות השחר חל"ס כלנ"ש. ותקופה מושכת מחברתה ז' שעות ומחצה כלומר מתאחרת אחר היום והשעה שנפלה בה חברתה ז' שעות ומחצה הרי שלשים שעות לארבע תקופות הרי יום ורביע לשנה לד' שנים חמשה ימים למדת שאין תקופה נופלת בתחלת הלילה אלא לסוף ד' שנים שהוא מחזור קטן וז' מחזורים קטנים למחזור גדול וסימניך דכ"ז הגא"ו הרי שאינה באה לתחלת ליל ד' אלא מכ"ח שנים לכ"ח שנים בראש כל מחזור קטן באה לתחלת הלילה ובראש מחזור הגדול באה לתקופה הראשונה שהוא תחלת ליל ד': **אגשרא דבבל אומר ברוך עושה בראשית.** קים להו שלא נשתנה פרת מהלוכו ע"י אדם משם ולמעלה אבל משם ולמטה הסיבוהו בני אדם דרך אחרת: **והאידנא דשניוה פרסאי.** מלמעלה לגשר אין מברך עליו עושה בראשית אלא מאיהי דקירא ולעיל. איהי דקירי שם מחוז שהוא על הפרת: **חדין.** חריפין מיא וקלין לשקול במאזנים וטובים לשתות שאין מכבידין את הגוף: ה"ג **והאי דגיחורי משום דמשמשי ביממא.** לפיכך בניהן אדומין כאדמונית היום רו"ש בלע"ז: **דניידי עינייהו.** עיניהם נדים ונעים: **משיצא חתן לקראת כלה.** שהמים קבוצין על הארץ וכשהטפה נופלת עליהן טפה תחתונה בולטת לקראתה: **שמע משמע.** שבשרוהו לאמר ירדו גשמים בלילה אומר הטוב והמטיב: **אתא פורתא.** מודים אנחנו לך: **אתא טובא.** הטוב והמטיב: **אית ליה ארעא.** הטוב והמטיב שהטיב לו: [ד] **בנה בית חדש.** שכולו שלו אומר שהחיינו: **שלו ושל אחרים.** הטוב והמטיב: ה"ג [ז]**(והתנן) בנה בית חדש** וכו' **לא קשיא הא דאית ליה שותפות הא דלית ליה שותפות.** ול"ג אלא הא והא דאית ליה ארעא. וה"פ תירוצא דשנין קמי בדוכתיה מודים אנחנו לך בדלית ליה ארעא הטוב והמטיב בדאית ליה ודקא קשיא לך בנה בית חדש אומר שהחיינו לא קשיא ההוא דבנה בית חדש שאין לו שותפות בה ועליה מברך שהחיינו אבל גשמים בדאית ליה ארעא טובה שיש לו שותפות בה היא שהרי כל מי שיש לו קרקע שותף עמו בטובה זו: **והתניא.** בניחותא: **קצרו של דבר.** [ה] כלומר כללו של דבר: **ולבסוף הוא אומר הטוב והמטיב.** על בשורת הירושה שנשארה לו ירושה מאביו שכן בשרוהו מת אביו וירשו כלומר הניח נכסים: **שינוי יין.** שתה יין בסעודה והביאו לו יין אחר טוב מן הראשון אין צריך לברך בורא פרי הגפן: **שינוי מקום.** יצא מכאן והלך לבית אחר והביאו לו יין: **ר"י אמר אפילו יש לו כיוצא בהן.** מירושה הואיל ולענין קניה חדש הוא אלא צריך לברך:

קנה

עין משפט נר מצוה

מג א מיי' פ"י מהלכות ברכות הל' יח סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רכט סעיף ב:

מד ב מיי' שם הל' טו סמג שם טוש"ע או"ח סי' רכח סעיף ג וסי' רכד סעיף יג:

מה ג טוש"ע או"ח סי' רכט סעיף ב:

מו ד מיי' שם הלכה ו סמג שם טוש"ע או"ח סי' רכא סעיף א:

מז ה ו ז ח מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ב:

מח ט מיי' שם הל' ז סמג שם טוש"ע או"ח סי' רכב סעיף א:

מט י טוש"ע או"ח סי' רכג סעיף א:

נ כ מיי' וסמג שם טוש"ע שם סעיף ב:

נא ל מיי' פ"ד מהלכות ברכות הל' ג סמג שם טוש"ע או"ח סימן קעח סעיף א:

נב מ מיי' שם הלכה ט סמג שם טוש"ע או"ח סי' קעה סעיף א:

נג נ מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

נד ס מיי' פ"י מהלכות ברכות הל' א סמג שם טוש"ע או"ח סי' רכג סעיף ג:

ע [מיי' שם]:

תורה אור השלם

ו. וְשֵׁם הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי חִדֶּקֶל הוּא הַהֹלֵךְ קִדְמַת אַשּׁוּר וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא פְרָת: בראשית ב יד

מוסף רש"י

שמימיו פרין ורבין. שגדל ורבה בלא שום מטר (בכורות נה:) ומברים את האדם (בראשית ב, יד). משיצא חתן לקראת כלה. שירדו כל כך שכשהטפה נופלת יוצאה אחרת וכולטת כנגדה, מפני מורי. ל"א שהשוקין מקלחין מים, שוק מקלח זה מקלח כנגדו (תענית ו:). רוב ההודאות ולא כל ההודאות. כלומר רוב ההודאות אתה קורא להקב"ה ולא כל ההודאות, והכי משמע ברוך אתה ברוב ההודאות ולא בכל, אלא כך הוא נאה לומר אל ההודאות דמשמע כל ההודאות (שם). רוב ההודאות והאל ההודאות. ברוך אתה ברוב ההודאות, במרבית ההודאות, האל של כל ההודאות משמע, ומתחלה היה משמע רוב ממש ולא מרובות, וכמו כן נישתבח אל מלך גדול בתשבחות אל ההודאות, מפני רבי (שם ו.). שינוי יין. שהביאו לו יין משובח אחרת (פסחים קא.) ויש לו טעם משונה אי גרוע או משובח (רשב"ם שם). אין צריך לברך. בפה על היין (פסחים קא.).

רבינו חננאל

מיעוט כוכבים שנים, מיעוט מזלות שתים. על ההרים ועל הגבעות כול'. אוקימנה אינו מברך אהני כולהי אלא חדא, ב"א יי' אלהינו מלך העולם עושה בראשית. הרואה את הים הגדול לפרקים, אוקימנה לפרקים אחת לשלשים יום. אמר ר' יהושע בן לוי הרואה רקיע בטהרה אומר ברוך (עושה רקיע בטהרה) עושה בראשית. ורפרם בר פפא אומר מעת שחרב בית מקדש לא נראה רקיע בטהרה שנאמר אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם. יש מי שאומר הרואה חמה בתקופתה בתחלת המחזור ב"ח שנופלת התקופה (על) [של] ניסן באורתא דתחלתה נגהי ארבע בכוכב שבתי בתחלת בריאתה. תנו רבנן הרואה חמה בתקופתה כוכבים ומזלות כסדרן אומר ברוך עושה מעשה בראשית. ירושלמי אומר רב הונא הדה דאת אמר בימות הגשמים ולאחר שלשה ימים שנאמר ועתה לא ראו אור בהיר הוא בשחקים ורוח עברה ותטהרם. פירוש זה שאומר חמה בתקופתה וכוכבים ומזלות כסדרן, בימות הגשמים בעת שהיו שלשה ימים מעוננים ולא נראתה חמה בהם ולא כוכבים, אותה העת צריכין לברך עליהן בעת שיתראו, ודלתי זו העת לא. על הגשמים ועל הבשורות טובות כו'. ירושלמי מה ראו לסמוך בשורות טובות לירידת

מסורת הש"ס

א) [בכורות נה:], ב) תענית ו: ע"ש, ג) [מגילה], ד) פסחים קא:, ה) שבתחלת, ו) [ד"ה שבתאי לפני ד"ה באורתא], ז) [והתנן], ח) [וכן משמע כל"ל], ט) [ועי' היטב תוס' פסחים קא. ד"ה שינוי יין], י) [רב הונא].

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה הטוב וכו' יותר מלאי דהכי מסיים בה ר':

גליון הש"ס

גמ' ואימת הוי אמר אביי. בערוך ערך חמה לא היה לו הגירסא ואימת הוי אמר אביי. ועיי"ש דכתב ב' פירושים על חמה בתקופתה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' לבנה בגבורתה וכוכבים במסילותם ומזלות כסדרן. נ"ב עי' הרי"ף והרא"ש בטהרתה במסמרותם בעתם: [ב] שם עד תשתחוה. נ"ב וירוממו את שמך מלכנו. גירסת הרי"ף והרא"ש: [ג] שם (שלו ושל אחרים אומר הטוב והמטיב) תא"מ: [ד] רש"י ד"ה בנה בית חדש עד ד"ה ה"ג. נמחק: [ה] שם ד"ה קצרו של דבר. כלומר כללו של דבר שכולו שלו אומר שהחיינו שלו ושל אחרים הטוב והמטיב. כל"ל:

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש הביא זה בתור ראיה (וכן הגיה הגר"ב וכבר העיר ע"ז החיד"א בספרו פתח עינים והעיר שכ"ה בתוס' ישנים כ"י). ב. בתוס' רי"ש כתב. אך יכול רבינו יעקב לומר דעובדא דרבי וכו' פליג עליה (ואולי צריכים לגרוס אצלינו דרבי בא לחלוק). ג. ובתוס' רי"ש הוסיף, אבל ע"י שנוי לא מצינו שהחיינו.

לעזי רש"י

רו"ש. אודם.

רבינו ניסים

על הגשמי' ועל בשורו' טובות הוא אומר ברוך הטוב והמטיב. גרסי' בגמ' דבני מערבא מה ראו לסמוך בשורות טובות לירידת גשמים ר' ברכיה בשם ר' לוי על שם מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה וגו' ועיקרה בבראשית דר' אושעיא והכין אמר התם מה שמועה כ' הטוב והמטיב:

רבינו חננאל (המשך)

גשמים, על שם שכתוב מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק. פירוש משיוצא חתן לקראת כלה. מעת שהטיפה יורדת מן הרקיע על הארץ והמים שעל הארץ שירדו בגשמים מעלין כמין אבעבועות, זה הוא יציאת חתן לקראת כלה. ומברך [מודים] אנחנו לך כולי'. ואקשינן וכי על הגשמים הטוב והמטיב מברך והא מודים אנחנו לך כול' מברך. ושקלינן וטרינן ואפיקנה מתניתין בדאיכא אחריני בהדיה דהתניא כללו שלדבר על שלו לבדו אומר שהחיינו, ועל שלו ועל של חבירו אומר הטוב והמטיב. תא שמע אמרו לו מת אביו וירשו, בתחלה אומר (מ)ברוך[ן] הטוב והמטיב ובסוף דיין האמת. ואשינן הא דאיכא אחיו דירתו בהדיה. וכן לענין ילדה אשתו זכר הנהנה לו ולאשתו היא, שעינן רוצין בזכר. וכן בניין וכל בני חבורה איה להו הנאה. מתני' בנה בית חדש וקנה כלים חדשים אומר שהחיינו וכולי. וז' השמועה משובשת היא בנוסחאות, אבל אנו נסמוך מן הנוסחא שבאה מבבל וכן סידורה, אמר רב הונא לא שנו שצריך לברך אלא שאין לו כיוצא בהן, אבל יש לו כיוצא בהן, אין צריך לברך. ור' יוחנן אמר אחד זה ואחד זה צריך לברך.